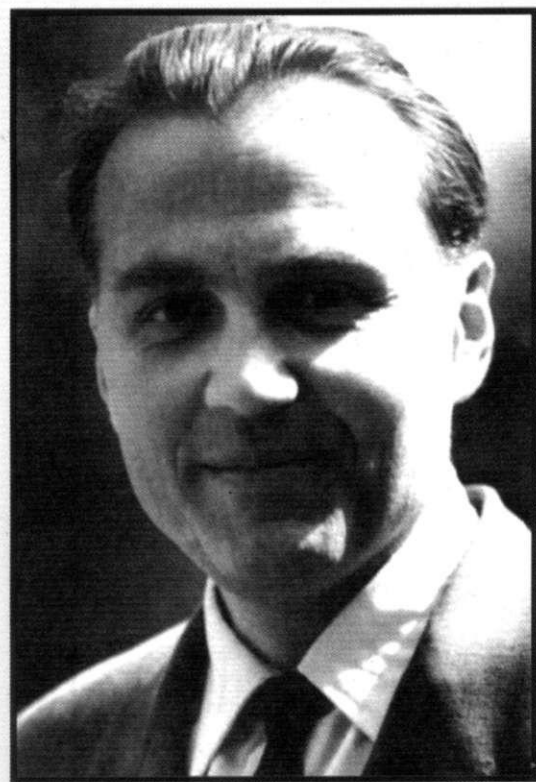

100

років з дня

народження

В.О. Сухомилинського

ПЕДАГОГІЧНИЙ ВІСНИК

Продовження видання,
започаткованого у 1881 р.

№1-2
(45-46)
2018

**СВІДОЦТВО
ПРО РЕЄСТРАЦІЮ і
КГ№ 443/21Р
ВІД 23.11.2006 р.**

Г

**Науково-методичний
щоквартальний журнал**

**Засновник - комунальний заклад
«Кіровоградський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти
імені Василя Сухомлинського»**

Головний редактор А.С. Бик

Кендюхова А.А. - кандидат педагогічних наук,
доцент КЗ «КОІППО ім. В.О.Сухомлинського»
(заступник головного редактора)

Редакційна колегія

Величко С.П. - доктор педагогічних наук, професор
Голодюк Л.С. - кандидат педагогічних наук, доцент
(секретар)

Горська Г.О. - кандидат психологічних наук, доцент

Буртовий С.В. - кандидат педагогічних наук

Жосан О.Е. - кандидат педагогічних наук

Барно О.М. - кандидат педагогічних наук, доцент

Кондратова В.В. - кандидат педагогічних наук

Корецька Л.В. - директор КЗ «КОІППО

ім. В.О. Сухомлинського»

Лушин П.В. - доктор психологічних наук, професор

Скрипка Г.В. - кандидат педагогічних наук

Набока Б.С. - кандидат педагогічних наук

Олійник В.В. - доктор педагогічних наук, професор

Радул В.В. - доктор педагогічних наук, професор

Садовий М.І. - доктор педагогічних наук, професор

Семиченко В.А. - доктор психологічних наук, професор

Тарапака Н.В. - кандидат педагогічних наук, доцент

Редакційна рада

Бик А.С. - заступник директора з науково-дослідної
діяльності та міжнародного співробітництва
КЗ «КОІППО ім. В.О. Сухомлинського», кандидат
педагогічних наук, доцент (голова)

Голодюк Л.С. - заступник директора з науково-
методичної діяльності КЗ «КОІППО

ім. В.О. Сухомлинського», кандидат педагогічних наук,
доцент (заступник голови)

Босько В.М. - методист КЗ «КОІППО

ім. В.О. Сухомлинського» (секретар)

Буртовий С.В. - завідувач кафедри теорії і методики
середньої освіти КЗ «КОІППО ім. В.О. Сухомлинського»,
кандидат педагогічних наук

Жосан О.Е. - завідувач кафедри педагогіки, психології і
шкільної освіти КЗ «КОІППО імені Василя
Сухомлинського», кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри

Тарапака Н.В. - завідувач кафедри дошкільної та
початкової освіти КЗ «КОІППО імені Василя
Сухомлинського», кандидат педагогічних наук, доцент

Школасва О.П. - методист КЗ «КОІППО

ім. В.О. Сухомлинського»

Літературний редактор і коректор

Босько В.М. - методист КЗ «КОІППО

ім. В.О. Сухомлинського»

Верстка

Сорокін В.В.

У НОМЕРІ

СТОРІНКА РЕДАКТОРА

А.С. Бик. Освіта в її компетентнісно-
ціннісних вимірах 3

**СПАДКОЄМНІСТЬ ТВОРЧИХ ЗДОБУТКІВ
ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО В СУЧАСНОМУ
ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ**

Г.М. Сагач. Духовно-моральні засади педагогічної
риторики К.Д. Ушинського і В.О. Сухомлинського • • • • • 13

В.М. Хайруліна. Дивосвіт дитинства у творчій
спадщині В.О. Сухомлинського 17

В.Н. Ликов. Ідея патріотизму в народнопедагогічній
спадщині В.О. Сухомлинського 22

А.М. Наточій. Філософія виховання підлітків за
В.О. Сухомлинським у контексті реформування
освіти в Україні 26

В.М. Нудний, Н.М. Котляренко. Чи актуальні ідеї
Василя Сухомлинського у час Нової української
школи? Або коли ідеї вічні! 30

В.Ф. Деркач. В.О. Сухомлинський про
управлінську діяльність керівників закладів
загальної середньої освіти 34

Ю.С. Митрофаненко. Василь Сухомлинський -
шістдесятник? Роздуми над статтею А.Б. Іванка
про еволюцію суспільно-політичних

поглядів педагога 39

А.М. Луцюк. Майстерність учителя у педагогічній
системі В.О. Сухомлинського 42

О.Е. Жосан. Вивчення і впровадження
ідей Василя Сухомлинського в освітній процес
засобами науково-педагогічного туризму 46

Б.С. Набока. Розвиток особистості дитини
в контексті формування та самореалізації
ключових компетентностей 52

І.Л. Мудрий. Доленосні роки спілкування
з В.О. Сухомлинським 57

Н.В. Тарапака. Погляди В.О.Сухомлинського
на проблему національно-патріотичного
виховання дітей дошкільного віку 61

Н.П. Кравець, Т.П. Яцемірська.
Творчий розвиток учнів з інтелектуальними
порушеннями на уроках літератури

в контексті ідей В.О.Сухомлинського 66

С.Л. Скуренко. Гуманістична педагогіка
В.О.Сухомлинського 71

В.В. Кондратова, О.В. Калашнікова.
Особливості реалізації мистецької освітньої галузі
в початковій школі відповідно до Державного
стандарту початкової школи за освітньою

програмою «На крилах успіху» 74

О.Г. Чернецька. Впровадження педагогічних
ідей В.О. Сухомлинського в умовах реалізації
Концепції «Нова українська школа» (на прикладі
освітньої галузі «математика») 83

В.М. Шикер. В.О.Сухомлинський і сучасність 88

Л.В. Жадан. Особистість учителя у педагогічній
спадщині В.О. Сухомлинського 91

Н.П. Кравець, Т.П. Яцемірська

ТВОРЧИЙ РОЗВИТОК УЧНІВ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРИ В КОНТЕКСТІ ІДЕЙ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО

Анотація. У етапі розглянуто питання творчого розвитку учнів з інтелектуальними порушеннями на уроках літератури. Доведено доцільність використання ідей В.О.Сухомлинського з метою творчого розвитку учнів на уроках літератури.

Ключові слова: В.О. Сухомлинський, учні з інтелектуальними порушеннями, урок літератури, творчий розвиток учнів.
Kravets N. P., Yatsemirska T. P. Creative development pupils with intellectual disabilities on the literature lessons in the context ideas of Sukhomlinsky V. O.

The article is considered the question of creative development pupils with intellectual disabilities on the literature lessons. The feasibility of using ideas of Sukhomlinsky V. O. has been proved for the purpose of creative development on the literature lessons.

Key words: Sukhomlinsky V. O., pupils with intellectual disabilities, lesson of literature, creative development pupils.

Проблема формування творчої особистості - одна з центральних у сучасній педагогіці відповідно до Концепції «Нова українська школа». У концепції наголошується на значенні творчого розвитку учнів на всіх уроках, зокрема й на уроках української літератури. Питання розвитку творчої особистості розглянуто в роботах Л. Бабич, І. Беха, І. Зязюна, М. Кардашова, Р. Павлюк, С. Литвиненко, О. Савченко, О. Сухомлинської та ін.

Завдання школи В.О.Сухомлинський вбачав у відкритті в кожній людині її задатків і здібностей, захоплення її цікавою, інтелектуально повноцінною творчою працею для суспільства, для щастя народу [9, с. 17-18]. Педагогічні погляди на виховання, як дієвий засіб розвитку і формування творчої особистості учня в спадщині В.О. Сухомлинського, розглянуто в працях С. Денисюк, Л. Пироженко, І. Романишина та ін.

Великий педагог на багато десятиліть вперед передбачив те основне, на чому в наш час базується школа XXI століття. Зокрема, варто згадати його погляди на компетентнісний підхід у навчанні учнів, насамперед формування в них життєвої компетентності, на що принагідно вказується у Концепції «Нова українська школа».

Серед компетентностей Сухомлинський виділив літературну як складову життєвої компетентності. Він неодноразово наголошував, що для вчителя основне - знати дитину, її сильні й слабкі сторони, розуміти її думки, переживання, бережливо доторкатися до її серця, тоді можна пропонувати завдання, які будуть посильними учневі, оскільки

ШШЕ

відповідають його індивідуальним можливостям. Кожен учень вимагає індивідуального підходу, тому завдання вчителя Сухомлинський вбачав у розпізнаванні в учнях їхніх індивідуальних талантів. Для цього радив знати індивідуальні риси мислення кожного школяра, сильні й слабкі сторони його розумового розвитку [10, с. 229]. Необхідно також враховувати вікові особливості учнів, оскільки для правильної організації дитячої творчості це має винятково важливе значення [4, с. 279].

На глибоке переконання Сухомлинського, учителям варто звернути увагу на розумове виховання учнів, яке потрібне людині не лише для праці, а й для повноцінного духовного життя. Тому радив розвивати у дітей допитливість, а навчання для них повинно бути радісною працею, яка захоплює, манить. Особливу увагу звертав на виховання у школярів культури читання, що виховується на уроках української літератури, оскільки без високої, культури читання немає справжньої розумової праці. Робота з творами на уроках літератури навчає учнів мислити, фантазувати, у звичайному й простому виявляти щось незвичайне. В цьому проявляється гуманістична спрямованість виховних ідей Василя Олександровича.

У Концепції «Нова українська школа» наголошується на навчанні учнів отримувати й переробляти інформацію з різних джерел, тобто учні повинні належним чином оволодіти інформаційною компетентністю, яка є складовою літературної. Належне оволодіння знаннями й уміннями з лі-

СПАДКОЄМНІСТЬ ТВОРЧИХ ЗДОБУТКІВ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО В СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ

тератури, зокрема й з української, залежить від стану мовлення у дітей.

Одним із завдань освіти 12-річної школи концепція визначає розвиток мовлення у дітей. Формування особистості дитини засобами «живого слова» розглядав у своїх роботах і Василь Олександрович. Залучення учнів до творчості вбачав у стилі спілкування учителя з учнями, пропонуючи учителям навчатися мистецтву спілкування з учнями. Наголошував, що навіть для дітей, яким важко дається навчання, яких вважають слабкими, похвала учителя стає найвищою мірою визнання їхньої спроможності щодо навчання.

Розвиваючи дітей, Сухомлинський радив звертати увагу на стан їхнього мовлення і мислення. Розвиток мислення поєднувати з розвитком мовлення, оскільки ці два пізнавальні психічні процеси невід'ємні один від одного. Одним із засобів розвитку мислення і мовлення вважав казки. Для цього діти повинні працювати з яскравими, емоційно забарвленими казковими образами, оскільки «казка є тим різцем, який відточує найтонші риси індивідуального мислення кожної дитини і водночас розкриває дитячі серця назустріч одне одному» [8, с. 510].

Казку Сухомлинський називав першою пелюсткою у квітці дитячої творчості. Взагалі Василь Олександрович є першопрохідцем щодо використання казок у навчанні та вихованні учнів. Зміст його неповторних «Казок школи під блакитним небом» та інших шедеврів спрямований на розвиток образного мислення, творчих здібностей, мовлення, уяви у дітей. Казку він розглядав як животворне джерело дитячого мислення, благородних почуттів і прагнень. Педагог вказував, що під враженням казкових образів «у дитячій душі народжуються естетичні, моральні й інтелектуальні почуття, що стимулюють потік думки, який пробуджує до активної діяльності мозок, зв'язує повнокровними думками живі острівці мислення» [11, с. 153].

Сухомлинський вважав, що без казки неможливо уявити інтелектуальні взаємини між дітьми, а це дуже важливо для учнів з інтелектуальними порушеннями. Крім того доводив, що без захоплення учнів казкою - немає колективного переживання, без творення казки - недоступні радість, одухотворення думкою. «Казка - це колиска думки. Зумійте поставити виховання дитини так, щоб вона на все життя зберегла хвилюючі спогади про цю колиску» [6, с. 520].

Казка, на думку Сухомлинського, - активна творчість, яка задіює усю сферу духовного життя учнів. Будучи невіддільною від краси, сприяє розвитку естетичних почуттів, забезпечуючи чуйність, благородство душі. Зважаючи на роль казки у навчально-виховному процесі, Сухомлинський доводив, що творення казки учнем - це важливе

джерело поетичної творчості дитини, формування її естетичних смаків, засіб розумового розвитку. У процесі створення казки розвивається, коригується, збагачується образне мислення, значно поповнюється словниковий запас, дитина оволодіває емоційно-експресивною лексикою. Водночас розвиваються і удосконалюються її особистісні риси: чуйність, доброта, толерантність, співчуття, людинолюбство. Творячи казку й інсценізуючи її, учні опановують основи колективізму, взаєморучки, взаємоспівчуття. Крім того, казка відіграє неабияку роль у розвитку творчої уяви. Уява - частина свідомості, один із пізнавальних процесів.

У підготовлених нами підручниках з української літератури для учнів з інтелектуальними порушеннями ми керувалися ідеями Сухомлинського щодо використання казки у навчальному процесі, зокрема складання казок на основі прочитаного твору. За даними нашого опитування, навіть учні 7-9-х класів, які зі значними труднощами засвоюють навчальний матеріал, серед творів для читання перевагу віддають казкам. Твір, казка були першою сферою творчості, в якій дитина утверджувала свої здібності, пізнавала себе, переживала перше почуття гордості від того, що вона щось створює [3, с. 566]. А це дуже важливо для роботи з дітьми, які мають інтелектуальні порушення, навіть із підлітками 7-9 класів.

Другою пелюсткою квітки, за Сухомлинським, є твори про те, що дитина бачить навколо, чим схвилювалася, захопилася, здивувалася. Такими є твори художньої літератури, які учні опрацьовують на уроках літератури під безпосереднім керівництвом учителя та створюють власні роботи, зокрема малюють про прочитане. Малювання за казковими мотивами чи за художніми літературними творами дозволяє учневі висловити власні вільні асоціації, допомагає обговорювати людські цінності, виявляти причинно-наслідкові зв'язки подій, про які повідомлено у творі. Для перевірки розуміння учнями сутності зображених подій, вчинків героїв творів, їхнього зовнішнього вигляду, мови і мовлення, пропонувалося готувати ілюстрації до тих прочитаних епізодів, які учням найбільше сподобалися, та розповісти сутність зображеного.

Образотворче мистецтво на уроках української літератури, як прояв міжпредметних зв'язків, спрямоване на корекцію психофізіологічних порушень у дітей. Виконуючи малюнки на певну тему, пов'язану зі змістом твору, в корі головного мозку учнів з інтелектуальними порушеннями відбувається діяльність щодо організації взаємодії правої і лівої півкуль головного мозку, оскільки у процесі створення зображення навіть у дітей з інтелектуальними порушеннями активізується конкретно-образне й абстрактно-логічне мислення в межах доступного й можливого, пов'язане з ро-

ботою правої і лівої півкуль, завдяки чому розвивається та коригується творча уява.

За Сухомлинським, зображувальне мистецтво допомагає глибше зрозуміти матеріал, що вивчається, самовиразитися, проявити власні почуття до прочитаного твору. Підготувавши серію малюнків, що стосуються структурних компонентів тексту твору, учні створюють презентації, у процесі розгляду та обговорення яких підвищується емоційний фон на уроці.

Василь Олександрович звертав особливу увагу учителів на необхідність створення на уроці емоційного фону, що виступає в ролі гармонізуючого фактору. Також створюється позитивний емоційний настрій як серед усього класного колективу, так і індивідуально в кожного учня. Така робота забезпечує творчий розвиток школярів, формування умінь фантазувати, уявляти. Крім того, що важливо, учні розвиваються естетично, у них коригуються і удосконалюються мисленні процеси, знижується втома, прояви негативних емоційних станів. У школярів формуються добрі почуття, емоційна культура, які Василь Олександрович назвав серцевиною людяності. Адже щоб спрямувати учнів з інтелектуальними порушеннями до творчої діяльності, потрібен певний емоційний настрій, мотивація, настанова, міра власної активності школяра. Без цього неможливе виникнення творчої ситуації, а власне, й самої творчості. Така робота сприяла розвитку учнів. При цьому ми опиралися на метод творчого читання, застосовуючи на уроках літератури художнє читання.

Творчість учнів Василь Олександрович розглядав як глибоку сферу їхнього духовного життя, самовираження і самоутвердження, в якому яскраво проявляється індивідуальна самобутність кожної дитини, трактуючи її як могутній стимул духовного життя, оскільки відсутність творчого начала в духовному житті вбиває інтерес до навчання [8, с. 565].

Він постійно нагадував, що завдяки творчості збагачується емоційне життя, розкриваються задатки, здібності, нахили кожного учня, відбувається розумове виховання школярів. На глибоке переконання Сухомлинського, воно потрібне людині не лише для праці, а й для повноцінного духовного життя. Тому радив розвивати у дітей допитливість, а навчання для них повинно бути радісною справою, яка захоплює, манить. Часто наголошував, що без високої культури читання немає справжньої розумової праці. Робота з творами на уроках літератури навчає учнів мислити, фантазувати, у звичайному й простому виявляти щось незвичайне. Насамперед варто працювати з яскравими, емоційно забарвленими казковими образами, оскільки «казка є тим різцем, який відточує найтонші риси індивідуального мислення кожної дитини і водночас розкриває дитячі серця

назустріч одне одному» [8, с. 510]. Як вказує І. Унт, ефективність розвитку творчих здібностей дітей залежить від змісту матеріалу, на якому побудована творча справа [13].

Враховували поради Сухомлинського щодо творчого розвитку учнів, ми намагалися забезпечувати на уроках відповідні умови для творчості. Насамперед створювали у класі доброзичливу, творчу атмосферу, дотримання дружніх, толерантних, товариських стосунків між учнями, що досить важливо для цієї категорії школярів, заохочуючи їх до творчої діяльності. Адже серед дітей з інтелектуальними* порушеннями чітко виділяються групи із заниженою або завищеною самооцінкою та індиферентні щодо ставлення до власних творчих можливостей і здобутків. Театралізація, творче читання забезпечують оволодінням учнями міжособистісними вміннями й навичками, оскільки міжособистісне спілкування забезпечує творчий розвиток кожного школяра - учасника спілкування, задіяного в комунікативному процесі.

Як вказує С. Гончаренко, «Спілкування - необхідна умова формування, існування й розвитку особистості» [1, с. 317]. Беручи участь у дискусіях, в обговоренні казки, вміщеного у підручниках ілюстративного матеріалу до прочитаних казок і літературних творів, учитель організовує обмін між учнями думками, враженнями, вони обговорюють особливості вчинків і способи поведінки героїв чи персонажів прочитаних творів.

Василь Олександрович вказував, що значне місце в духовному житті дітей займає драматична творчість. [8, с. 566-567]. Програвання епізодів допомагає відчути учневі емоційно значимі ситуації, пережити події, емоції, глибше зрозуміти сутність зображених подій. Творчі роботи з казками, творами-мініатюрами, уривками з творів (дописування, переписування, переказування) допомагають змодельовувати ситуацію, зрозуміти сутність явища чи події.

Завдяки цьому учень висловлює свій внутрішній стан. Ми організовували учнів до інсценізації на уроках із позакласного читання уривку «У панському саду» з повісті Марка Вовчка «Інститутка». Підлітки із задоволенням виконували ролі Устини, Прокопа, Назара, бабусі, але не виявляли бажання виконувати роль пані. Інсценізуючи уривок з оповідання М. Чабанівського «Вірний», семикласники виявляли бажання виконувати роль Ігоря, а не Тимка.

У дитячих творах Василь Олександрович вбачав складний творчий акт, витончений процес саморозкриття учня-автора, тому радив навчати учнів писати твори. Особливу увагу на уроках літератури ми приділяли методу творчого читання. Серед прийомів методу, спрямованих на розвиток творчої особистості учнів з інтелектуальними порушеннями, виділили колективне читання, художнє

СПАДКОЄМНІСТЬ ТВОРЧИХ ЗДОБУТКІВ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО В СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ

розповідання, близький до тексту переказ твору, виразне читання, ілюстрування прочитаного малюнками, виробами, складання усних і письмових відгуків на прочитане.

Нахили до творчості ми розвивали поставивши учнів у складні умови на уроці, за яких вони змушені були самостійно щось створити. Однією з таких умов є складання учнями невеликих творів-мініатюр «уяви і продовж». Зважаючи на це, готуючи учнів до написання творів-мініатюр, ми аналізували з ними сам твір (здебільшого уривок з твору), бо ніхто спеціально для учнів з інтелектуальними порушеннями творів не пише, та це й не потрібно. Виразне читання, бесіда евристичного спрямування, переказування уривків з творів дають можливість учням зрозуміти красу кожного слова. На це знаходимо відповідь у Василя Олександровича: «Щоб дитині захотілося творити словом, потрібно доторкнутися до кожної струни її душі, що можливе лише красою поетичного слова..» [12, с. 1].

Особливу увагу педагог приділяв спілкуванню учнів у колективі: «Якою стане людина, залежить від того, яка вона у спілкуванні з іншими людьми, які думки викликає у неї це спілкування і до чого це направляє її волю» [6, с. 481]. У процесі спілкування засвоюється цінний життєвий досвід, формується система моральних цінностей, що передбачає загальне задоволення духовних потреб, взаємне збагачення і передачу ціннісних орієнтацій. Завдяки творчій діяльності кожен учень має можливість творчо висловлюватися, у словах розряджає емоції, споглядає збоку на різноманітні ситуації.

Також нетрадиційні форми уроку сприяли творчому розвитку учнів: урок-дискусія «Два світи - два дитинства» про героїв повісті В. Короленка «Діти підземелля», урок-порівняння за мотивами повісті Марка Вовчка «Інститутка». З метою розвитку творчої особистості школярів ми широко застосовували індивідуальний та диференційований підходи щодо врахування вікових і психофізіологічних особливостей учнів з інтелектуальними порушеннями. Індивідуальний підхід полягав у застосуванні різних рівнів подачі нового матеріалу, завдань різного рівня складності. Великий педагог, майстер творення дитячої душі Василь Олександрович робив усе, щоб навчання учнів літератури стало для них «захоплюючою частиною життя, наповненою живими образами, звуками, мелодіями» [11, с. 105].

У Концепції «Нова українська школа» наголошується про необхідність навчання учнів працювати з інформацією та творчо використовувати її для своїх потреб. Якщо звернутися до спадщини великого педагога, то з цього приводу Василь Олександрович писав: «Треба створити таке спілкування, щоб кожне слово ... пробуджувало внутрішні духовні сили, викликало внутрішню роботу

розуму й серця, спрямовувало на самопізнання й самовдосконалення» [3, с. 303]. Тому важливо формувати в учнів комунікативну та інформаційну компетентності, які забезпечать уміння критично мислити, знаходити й творчо оцінювати інформацію, свідомо використовувати її. Таке навчання Сухомлинський радив проводити у грі.

Варто відзначити, що в Концепції «Нова українська школа» теж наголошується на роль гри у навчанні дітей. Зважаючи на це, на уроках української літератури ми використовуємо різноманітні творчі завдання: літературні ігри, складання та оформлення кросвордів, підготовку ілюстрацій до прочитаних творів, бесіди евристичного спрямування. Вчимо учнів висловлюватися про прочитане, відчувати прочитане, хвилюватися за героїв чи персонажів творів, оскільки, за Сухомлинським, шкільна творчість починається зі слова. Завдяки йому діти стають чутливішими до найтонших засобів впливу - до слова і до краси. Творчість педагога називав могутнім стимулом духовного життя [8, с. 507].

На уроках літератури відбувається розвиток словесно-образного мислення, творчої уяви, оскільки лише художня література сприяє розвитку образного мислення. Учні створюють «вигляд» фрагменту літературного твору завдяки активному залученню уяви та мислення. Слова породжують асоціації, що виходять за межі прямого прочитання малого твору чи уривку з нього, завдяки чому учні пізнають ідейно-тематичний зміст твору, сутність і глибину образів, пробують зображувати внутрішні переживання героїв, відчувати їхній емоційний стан.

Завдяки ситуації успіху створюється оптимальна установка учня, яка дозволяє розкрити можливості кожного школяра, побачити й проаналізувати перспективу його розвитку. Для перевірки розуміння сутності зображених подій, вчинків героїв творів, їхнього зовнішнього вигляду, мови і мовлення, ми пропонували школярам готувати ілюстрації до тих епізодів, які їм найбільше сподобалися, та розповісти сутність зображеного. Така робота сприяла розвитку учнів. При цьому ми опиралися на метод творчого читання, застосовуючи на уроках літератури художнє читання.

Ефективність організації творчої діяльності учнів Сухомлинський вбачав у дотриманні ряду умов. Перша умова передбачає правильне формулювання цільової настанови, яка полягає у новизні матеріалу, що вивчається, та навчанні учнів прогнозувати, критично оцінювати факти, явища, події. Друга важлива умова організації творчої діяльності - здійснення контролю за прийняттям. Третя умова полягає у підвищенні пізнавальної активності школярів. Четверта умова - заохочення спроб учнів до міркування. У стимулюванні творчості учнів полягає п'ята умова. Найвищим благом

і щастям людини педагог вважав творчу працю, в якій повною мірою розкриваються здібності й обдарування кожної особистості [10, с. 122].

Висновки. Використання педагогічної спадщини Сухомлинського на уроках української літератури в роботі з дітьми з інтелектуальними порушеннями дозволяє формувати структурні складові літературної компетентності, яка є складовою життєвої компетентності. Досвід Василя Олександровича допомагає учителям у розвитку творчого потенціалу кожного школяра. Подальша наша робота буде спрямована на розробку уроків з української літератури, у змісті яких передбачається втілення досвіду Сухомлинського щодо творчого розвитку учнів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. К.: Либідь, 1997. 376 с.
2. Кардашов Н.В. Теоретичні та методичні засади художньо-творчого розвитку школярів: монографія / під. ред. Н.А. Кушаєва. Бердянськ: ТОВ «Будинок техніки плюс», 2000. 160 с.
3. Литвиненко С. Креативність як загальна здібність до творчості: сучасні підходи //Збірник наукових праць Полтавського державного пед. ун-ту імені В.Г.Короленка. Серія «Педагогічні науки», випуск 3(50). Полтава, 2006. С. 215-219.
4. Пироженко Л. Казка як один із засобів виховання у спадщині В.О. Сухомлинського // Наукові записки ТДПУ імені В. Гнатюка. Серія Педагогіка. Тернопіль, 2002. №5. С. 283-286.
5. Романишин І. Розвиток мислення молодших школярів у контексті ідей В. Сухомлинського // Наукові записки ТДПУ імені В. Гнатюка. Серія Педагогіка. Тернопіль, 2002. №5. С. 62-66.
6. Сухомлинський В.О. Вибрані твори в 5.т. К.: Рад. школа, 1976. Т. 1.654 с.
7. Сухомлинський В.О. Вибрані твори в 5.т. К.: Рад. школа, 1976. Т.2. 650 с.
8. Сухомлинський В.О. Вибрані твори в 5.т. К.: Рад. школа, 1977. Т.3. 658 с.
9. Сухомлинський В. О. Вибрані твори в 5 т. К.: Рад. школа, 1977. Т.4. 640 с.
10. Сухомлинський В.О. Вибрані твори в 5.т. К.: Рад. школа, 1977. Т. 5.639 с.
11. Сухомлинський В.О. Серце відаю дітям. К.: Рад. школа, 1974. 288 с
12. Сухомлинський В.О. Слово і мислення // Кіровоградська правда, 1965. 21 вересня, с.1.
13. Унт И. Э. Индивидуализация и дифференциация обучения. М.: Педагогика, 1990. 192 с.